

A globalizáció társadalmi kihívásai

I. Bevezetés

Az egypólusú világrend gyengülésével multipoláris világ van kialakulóban, amelyben Amerika, az Európai Unió, Oroszország és egy Kína központú Ázsia dominál, amelyeknek teljesen eltérő elképzeléseik vannak a gazdasági, társadalmi, katonai és technológiai kérdésekben. Minden szerkezetváltás a világrendben természetesen konfliktusokat generál, ugyanis a hatalmi pozíciók jelenlegi birtokosai nem szívesen adnák fel stratégiai előnyüket, a feltörekvő hatalmak pedig mindinkább vágnak érdekeik érvényesítésére, uralmi szférájuk kiterjesztésére. Ezek a konfliktusok viszont a jelen korban egyre ritkábban nyilvánulnak meg közvetlen katonai összecsapásokban, inkább a hibrid hadviselés eszközeiként tekinthetünk rájuk.

A szembenálló felek a súlyos áldozatokkal járó pusztítás helyett előszeretettel alkalmazzák álhírek terjesztésére a modern információs és kommunikációs technológiákat, radikális társadalmi csoportokat, álcivileket, kormányellenes szervezkedést pénzelnek, és igyekeznek az ellenfél ország társadalmi-politikai helyzetét destabilizálni. Ezzel a módszerrel a támadó két legyet üt egy csapásra. A problémák felnagyításával, a társadalmi törésvonalak kiszélesítésével, belső politikai feszültség szításával káoszt és elégedetlenséget teremt a hátszágban, továbbá végső soron a célpont katonai ellenállásra való képességét, illetve hajlandóságát is megtöri.¹

A globalizáció által hirdetett individualizmus, az önmaga előtt tetszelgő hiú önzés mára a fejlett nyugati társadalmakat, köztük Magyarországot is veszélyeztetve aránytalanul nagy méreteket öltött. Ennek hatásaként idővel a nemzeti közösségben való gondolkodás, a hazafias öntudat, az évezredek zsidó-keresztény hagyományokból táplálkozó, identitásformáló szellemi gyökerei mind jobban háttérbe szorulnak, tehát tulajdonképpen a társadalmak önazonossága és természetes védekezőképessége enyészik el a szemünk előtt. Ezért a modern civilizáció egyik legnagyobb kihívása, hogy hatékony védekezést fejtsenek ki a globalizáció káros hatásaival, illetőleg az ezekre a hatásokra épülő hibrid támadásokkal szemben, amelyek egyértelmű következménye a ma működő társadalmak felbomlása is lehet.

II. A globalizáció következményei

A globalizáció nyilvánvaló velejárója, hogy egyre szorosabb kapcsolatrendszert hoz létre az országok között, amely egyúttal kölcsönös függőséget is teremt, ezáltal maga a globalizáció olyan komplex jelenségnek tekinthető, amely a tőke, az áruk, a szolgáltatások, az információ, a technológia és az emberek áramlásán keresztül lényegesen befolyásolja a nemzetközi folyamatokat.

A globalizációval foglalkozó kutatások fontos kérdése, hogy van-e összefüggés a globalizáció és a stabil nemzetközi rend és a béke megőrzése között. A 20. század elejének világgazdasági korszakában jutottak arra a – tévesnek bizonyult – következtetésre, hogy a világ egyre nagyobb gazdasági integrációjával a háborúk kockázata is jelentéktelenné válik. Ezt a felfogást azután az első világháború semmissé tette. Az integráció jelenlegi, globális

¹ SIMICSKÓ István (2020): A világjárvány és a hibrid hadviselés egyes összefüggései az álhíresztelések terjedésének tükrében, In: Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények, 2020.

szakasza lényegesen különbözik a korábbiaktól, mivel a fegyverek erejének fejlődésével a nemzeti érdekek háború útján történő érvényesítése sokkal nagyobb áldozatokkal járna mind emberéletben, mind anyagi javakban, mint a korábbi időszakokban.

Egy 2009-ben készített tanulmány² szerint olyan világban élünk, amelyben a megtermelt javak és szolgáltatások 96 százalékát a népesség 5 százaléka fogyasztja el, a világ leggazdagabb 225 emberének a vagyona akkora, mint a Föld legszegényebb 3 milliárd emberének egy éves jövedelme és a 3 leggazdagabb ember nagyobb vagyonnal rendelkezik, mint a legszegényebb 48 ország éves bruttó gazdasági összterméke. A globalizáció több évtizedes folyamata által nagymértékben elősegített vagyoni és hatalmi átrendeződést jól jellemzik azok az adatok, amelyek szerint 2009-ben az 58 legnagyobb jövedelemmel rendelkező országot és a 48 legnagyobb vállalatbirodalmat tartalmazó listán a rangsorban a 28. helyen egy társaság állt. Ugyanezt a kontextust vizsgálva, 2017-ben a bolygó 100 leggazdagabb entitása közül 69 már óriáscég volt³, amely listán Magyarország csupán a 187. helyet foglalta el. 2020-ra pedig a leggazdagabb céggé a Saudi Aramco olajipari vállalat vált, amely a nyolcadik helyre küzdötte fel magát olyan országokat megelőzve, mint Olaszország, Brazília, Oroszország, vagy Dél-Korea.⁴

Matus János a globalizáció következményeinek vizsgálatakor a nemzetközi kapcsolatok elméletének politikai realista iskolájára hivatkozott, amely szerint a közhiedelemmel ellentétben az államok közötti érintkezési pontok megnövekedése nem a békésebb kapcsolatok, hanem ellenkezőleg, a viták és konfliktusok fokozódásához vezethet.⁵ Megközelítése szerint a világ sorsát négy tendencia határozza meg alapvetően. Először is a kommunikációs eszközök és technológiák nagy mértékben növelik az egyének ráhatási lehetőségeit egyrészt a nemzeti kormányok működésére, másrészt az egész emberiség sorsára. Másodsor, az államok által gyakorolt hatalom nagy mértékben megoszlik, továbbá jelentős mértékben nő az informális hálózatoknak a hatása a világ eseményeire. Harmadsor, a Föld népességének növekedése (2030-ban várhatóan több mint 8 milliárd ember él majd a bolygón), a súlyosbodó demográfiai trendek, a nyugati társadalmak elöregedése, valamint a kontinentális migráció jelentős hatással vannak az energia, a víz, az élelmiszer, és általában véve a természeti erőforrások felhasználására. A növekvő népesség és a fogyatkozó források ellentéte államközi konfliktusokat prognosztizál. Negyedszer, az éghajlatváltozás, a szélsőséges időjárás a világ számos pontján negatív hatást gyakorolnak a víz- és élelmiszerellátásra, amely szociális és politikai feszültségeket generál.

III. Fogyasztói társadalom

Kijelenthető, hogy az említett globális, a világ jelentős részére kiható, társadalmat és gazdaságot formáló folyamatok figyelmen kívül hagyása illuzórikus. Az is kijelenthető, hogy a globalizáció károsnak ítélt hatásai alól nyilvánvalóan nem lehet varázsütésre szabadulni, viszont az egyes országok, az egyes társadalmak kezében vannak eszközök, amelyekkel képesek felismerni ezen hatásokat és képesek tompítani ezek negatív következményeit.

A modern tömegtájékoztatásra sokan negyedik hatalmi ágként tekintenek. A globalizáció által markánsan támogatott, ugyanakkor a keresztény értékekkel nehezen

² Jövökerező - A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács jelentése a magyar társadalomnak (2009.11.13.) Forrás: http://kornyezetineveles.hulladekboltermek.hu/files/pdf/jovokereso_az_NFFT_jelentes_a_magyar_tarsadalomnak.pdf (letöltve: 2020.09.09.)

³ Forrás: <https://www.globaljustice.org.uk/news/2018/oct/17/69-richest-100-entities-planet-are-corporations-not-governments-figures-show> (letöltve:2020.09.09.)

⁴ Forrás: <https://abcfinance.co.uk/blog/companies-more-profitable-than-countries/> (letöltve: 2020.09.18.)

⁵ MATUS János (2015): A globalizáció gazdasági, politikai és társadalmi hatásai, In: Globalizáció és társadalom, szöveggyűjtemény, John Henry Newman Oktatási Központ Kft. Pécs, 22. o.

összeegyeztethető, az anyagi javak elsődlegességét hirdető és rohamosan terjedő torz értékszemplélet azt sugallja a fiatalok számára, hogy élj a mának, neked minden kell és azonnal. Ezt a szemléletet elsősorban a média közvetíti. Az a média, amelynek túlnyomó többsége magánkézben van üzleti vállalkozások formájában, tehát nem a közszolgálati normatívái szerint működik. Ennek az a következménye, hogy a médiaelit az egész világon képes meghatározni a divatos értékeket, a globális trendek pedig lassan átformálják a helyi kultúrákat.

A fogyasztói társadalomnak, amely így létrejött, komoly mellékhatásai vannak. A környezet túlterhelése tovább fokozódik, ugyanis a szegényebb, de túlnépesedett országok is vágyják a fejlett országok életszínvonalát. A társadalmak polarizációja egyre mélyül, az emberek elidegenednek egymástól, a kommunikáció tulajdonképpen leszűkített keretek közé szorult, amelynek jellemző csatornáit, a telekommunikációt és a közösségi felületeket szintén a médiaelit tartja kézben. A társadalom legtehetősebb tagjainak magatartására jellemző a presztízsértékkel bíró javak felhalmozása, amely káros az emberek érzésvilágára, felerősíti a szerzés iránti kényszeres vágyakozást, irigységet, és sokszor erőszakot szül.

A jelenség gazdasági vetületeit vizsgálva az is meghökkenésre ad okot, hogy a mindent felülíró, már-már evolúciós törvényszerűségekre emlékeztető, folyamatos verseny miatt az anyagi értékek megszerzésére szocializált társadalomban uralkodóvá váltak az önző magatartási formák, és háttérbe szorult az együttműködés, a szolidaritás, a közösségi gondoskodás kultúrája. A megfogalmazott értékek elvesztése sajnos maga után vonja a hit elvesztését is. A fogyasztói társadalom elveszíti a hitből eredő közös erkölcsi értékeit és mértékeket. A közösség egyénekre hullik szét, akik nem a helyi kultúrából tanulják az erkölcsi, viselkedési mintázatokat, hanem tetszés szerint választanak a világ által felkínáltak közül, majd ezek mentén képzelik el a közösség felépítését is. Ezen törekvések, az új viselkedési formák viszont a meglévő rend szerint szerveződött társadalmat irritáló formában törnek felszínre.

A globalizációnak vannak olyan hatásai, amely megfelelő országmenedzsment mellett kedvezően hathatnak a nemzettudatra. A közlekedés és kereskedelem fejlődésével, az iskolarendszer erősödésével, a jogegyenlőség eszméjének általánossá válásával a politikai nemzetben való gondolkodás feltételei is erősödtek. Egy globalizált világban összefüggés van az egyes társadalmak nemzettudata, hazafisága és gazdasági, valamint kulturális sikeressége között. Az egyik legnagyobb kihívás, amit a globalizáció teremt, az a versenyhelyzet, amelybe a világ országai kerültek. A gazdasági verseny része például a képzett szakemberek átcsábítása jobb megélhetési körülmények, vagy kedvezőbb szakmai előmenetel ígéretével. Ezt a jelenséget hívják „*brain drain*”-nek, azaz agyelszívásnak.⁶ Ugyancsak a gazdasági versenyhez kapcsolódó körülmény a gazdasági migráció. Ez utóbbinak egy igen súlyos válságát élhette át a kontinens, és éli azt a mai napig, amelynek keretében több millió bevándorló érkezett az Európai Unió területére Afrikából, a Közel-Keletről vagy Közép-Ázsiából a könnyebb megélhetés, illetőleg a fejlettebb szociális ellátások által motiválva. A kulturális verseny, a globális homogenizáció legismertebb példája talán az angol nyelv világméretű dominanciája, valamint a film- és zeneművészet minden szegmensében érzékelhető amerikai erőfölény. Mindezek mellett természetesen fellelhetők az „idők szavát értő” országok sikerei is, amelyek között említhetjük többek között Kína, Dél-Korea, Japán, vagy néhány európai ország teljesítményét. A globalizáció és ezen belül a migrációs válság kulturális vetületeként kell számon tartani a vegyesházasságok lehetőségét, amely jelenség nemzet és társadalom jövőjére leginkább kiható és legsúlyosabb kérdése, hogy az új család identitása milyen irányban fejlődik tovább.

⁶ Az angolszász terminológia szerinti „*brain drain*”, azaz „agyelszívás” kifejezést arra a jelenségre használják, amikor nagy számú, magasan képzett szakember hagyja el szülőföldjét azért, hogy olyan országban éljen és dolgozzon, amelyben jobbak a fizetések és az egyéb körülmények (Cambridge Dictionary).

IV. Hazaszeretet a globalizált világban

Messzemenően egyetértek Hollós János megállapításával, amely szerint a globalizáció nyertesei azok az állammegteremtők, ahol a politikai közösségtudat az elsődleges.⁷ Megfelelő értékrend szerint működő, érzelem- és egyben érdekezérelt társadalmak lehetnek előnyben, amelyeknek ideális az alkalmazkodó és védekező képessége, amelynek segítségével sikeresen veszik a gyorsan változó világ kihívásait.

A fogyasztói társadalmak alapvető problémája, hogy a helyes értékrend, a helyes viselkedési mintázatok – ilyen például a haza iránti tevékeny törődés, a kötelezettségtudat, embertársaink tisztelete és megbecsülése, helyes kommunikációs és fogyasztói kultúra, egészséges életmód, a fenntarthatóság igénye – elsajátításának esélyei kedvezőtlenebbek a fókuszált tanulás és nevelés hiányában, mivel a mindennapi élet tapasztalatai ezt nem következetesen és nem minden esetben erősítik meg. A fiatalság számára hiányoznak a követhető jó példák. Az egészséges hazafias tudat megélésének ma alig van színtere a társadalomban. A jó szándékú, előremutató gondolkodás sokat erősödött az utóbbi években, kedvező a gazdaság helyzete, egyre népszerűbb például a sport, a környezetvédelem, az önkéntesség, illetve elterjedtek a modern technológiák és a tudás iránti igény, de a mozaikok még nem álltak össze. Nincs még meg a konvergenciája ezeknek a folyamatoknak. Ha sikerülne ezeket a pozitív hatásokat összehangolni, az így keletkező társadalmi lendület az egyént és a nemzetet mind kulturális, mind gazdasági értelemben sokkal sikeresebbé tehetné.

A globalizáció hatásaitól átítatott közegben, a hibrid fenyegetések jelentette, társadalmat szétfeszítő erővel szemben megítélésem szerint a sikeres gazdaságpolitika mellett a jelen kor elvárásainak megfelelő hazafias attitűd jelenthet alkalmas integráló erőt. Áder János köztársasági elnök úr 2020. augusztus 20-án elmondott beszédében Kossuth Lajost idézve ma is aktuális gondolatokat fogalmazott meg, amikor emlékeztetett arra, hogy az ösztönös ragaszkodás mellé tudatos hazaszeretet, áldozatkészség és hűség is kell. „Ami a századok során magyarnak épült, csak akkor marad a miénk, ha képesek vagyunk megvédeni.”⁸ Tehát ahhoz, hogy sikeresek legyünk, illetve sikeresen védekezzünk, nem hatékonyak pusztán az állami intézkedések, a kötelező magatartásszabályok; a magyar polgárok részéről is szükség van magabiztos eltökéltségre a közös nemzeti céljaink iránt, illetve tevékeny törődésre egymás és Magyarország iránt, egyszóval hazaszeretetre.

A hazaszeretet, a hazafiság érzése meghatározó szerepet játszott népünk történelmében. Minden korban találkozhatunk a haza megvédésének hősi példáival, illetve a szülőföldhöz való ragaszkodás különböző megnyilvánulásaival. Egy állam által kezdeményezett hazafias nevelési program, amely összefogja és egységbe szervezi a fiatalok képzését, példát és lelkesítő ösztönzést adhat az újabb generációk számára. Egy élő nemzeti közösség, illetve ennek építőkövei, a családok pedig alkalmas közeget jelentenek a hazafias identitás továbbadására.

V. Összefoglalás

Az ember és a társadalom ma gyorsabban és radikálisabban változik, mint a korábbi századokban, az állandó változás azonban bizonytalanná tesz mindenkit. A bizonytalan ember

⁷ HOLLÓS János (2015): Nemzetudat és globalizáció, In: Gazdaság – Etika – Globalizáció, Konferencia kiadvány, John Henry Newman Oktatási Központ Kft. Sümeg

⁸ ÁDER János köztársasági elnök 2020. augusztus 20-án elmondott ünnepi beszédéből részlet (forrás: https://www.keh.hu/beszedek/2796-Ader_Janos_koztarsasagi_elnok_unnepi_beszede_a_Kossuth_teren_rendezett_tisztavatason&pnr=1) (letöltve: 2020.09.19)

nem tervez, nem gondolkodik távlatokban, és az azonnali és könnyű, küzdelem nélküli, pillanatnyi sikereket keresi. Eben a gyorsan változó világban az állam feladata, hogy stabilitást biztosítson, és az ismeretlen, kiszámíthatatlan környezetben ismerős és megbízható fogódzókat nyújtson az állampolgárok számára. És mindezt úgy kell tennie, hogy folyamatosan figyelemmel legyen a megváltozott igényekre.

A hazafiság, a klasszikus keresztény értékrend egymás kölcsönös megbecsülése, az adott szó értéke, a haza és a család iránti hűség, azt az érzés, hogy számíthatunk egymásra a bajban. A mai, sok esetben gyökerét veszített és az élvhajzásba menekülő fiatalság számára is célt, hosszútávú alternatívát kell kínálni. Aki belülről jövő kötelezettségének érzi a nemzeti ügyek előmozdítását, és akinek célja, hogy kötelezettségét teljesítse, az sosem téved el. Így a fiatalok személyes sikere a nemzet és az egész magyar társadalom sikere is lesz.